

Veno v rímskych provinciách Egypt a Arábia

Veronika Blatnická

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License

(<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Author

Mgr. Veronika Blatnická
Comenius University in Bratislava,
Faculty of Law
veronika.blatnicka@flaw.uniba.sk

Cite

BLATNICKÁ, Veronika. Veno
v rímskych provinciách Egypt a Arábia.
In *Historia et theoria iuris*, 2025, roč.
17, č. 1, s. 5 – 12.

DOI:

<https://doi.org/10.46282/hti.2025.17.1.1057>

Abstract:

BLATNICKÁ, Veronika: Dowry in the Roman Provinces of Egypt and Arabia

In the Roman provinces of Egypt and Arabia, marriage contracts were written frequently. This practice is evidenced by the vast amount of documents that have survived from these regions. A central aspect of these contracts was the regulation of the spouses' economic relations, particularly the dowry. Over time, several different types of dowry emerged, which varied not only in their designation but also in the nature of the items of which they consisted. This inevitably influenced its different arrangements in the marriage contracts, including the provisions for its delivery and recovery. The aim of this paper is to examine these different categories of dowry. In addition to the institution of dowry itself, the paper also explores the mutual influence of the various legal traditions present in the provinces of Egypt and Arabia in shaping this institution.

Keywords

dowry, marriage contracts, roman provinces, Egypt, Arabia

1 ÚVOD

Na prvý pohľad by sa mohlo zdať, že veno je pomerne jednoznačným inštitútom. To však nie je celkom pravda v podmienkach rímskych provincií, primárne v rímskom Egypte, kde dochádzalo k stretu viacerých právnych tradícií – egyptskej, gréckej a určitý vplyv malo aj rímske právo, ktoré sa po obsadení Egypta Rimanmi začalo postupne prejavovať.

Podobne tomu bolo aj v podmienkach novovzniknutej provincie Arábia, kde v Archívoch Babathy a Salome Komais možno pozorovať stret židovskej a gréckej právnej tradície a vyskytujú sa tam aj výrazné prvky rímskeho práva.

Na nasledujúcich riadkoch sa bližšie pozrieme, aký vplyv mal tento mix právnych kultúr na úpravu vena v manželských vzťahoch v týchto provinciách, so zameraním sa najmä na vplyv démotickej právnej tradície, ktorá býva často prehliadaná.

Prelínanie právnych tradícií dokážeme pomerne spoľahlivo pozorovať na množstve dokumentov, ktoré sa nám z týchto provincií dochovali, kde nemalú časť tvoria práve manželské zmluvy, ktorých primárnym účelom bola úprava majetkových vzťahov medzi manželmi, najmä otázka odovzdania a vrátenia vena.

2 VENO V GRÉCKYCH MANŽELSKÝCH ZMLUVÁCH Z RÍMSKEHO EGYPTA

Účelom nájdených gréckych manželských zmlúv z Egypta bola regulácia majetkových vzťahov manželov. Primárne zdokumentovanie odovzdania (prijatia) vena, jeho hodnoty a vecí, z ktorých pozostávalo ako aj úprava jeho vrátenia po skončení manželstva. V týchto manželských zmluvách sa stretávame s rôznymi označeniami vena.

V ptolemaiovskom Egypte sa ešte stále vyskytuje použitie označenia „*proix*“, s ktorým sa stretávame počas klasického obdobia, najmä v zdrojoch z Atén.¹ Veno v Aténach primárne slúžilo ako forma uspokojenia nároku dcéry a jej mužských potomkov na majetok jej otca, nakoľko ženy v Aténach v podstate nemohli dediť, pretože systém bol nastavený tak, aby majetok prechádzal z muža na muža v rámci rodov („*oikoi*“).²

Už počas ptolemaiovského obdobia sa v manželských zmluvách začína objavovať nový termín pre označenie vena – „*pherne*“, ktorý pretrváva až do rímskeho obdobia. Niektorí autori zastávajú názor, že táto zmena označenia vyjadruje zmenu účelu samotného vena. Podľa nich totiž na rozdiel od *proix*, ktoré slúžilo na zabezpečenie prechodu majetku z *oikos* otca manželky do *oikos* jej budúcich synov, *pherne* slúži primárne na zabezpečenie manželky počas a po skončení manželstva. Toto podľa nich možno usúdiť aj na základe vecí, z ktorých tento typ vena zväčša pozostával – najmä peniaze, ale aj veci osobnej povahy ako odevy a šperky.³

Problematickým aspektom v prípade úpravy vena v gréckych manželských zmluvách bola otázka vrátenia vena v prípade skončenia manželstva. Pôvodne grécke manželské zmluvy z ptolemaiovského obdobia a začiatku rímskeho obdobia neobsahovali úpravu skončenia manželstva bez určitej formy morálneho previnenia jedného z manželov.⁴ Zmluvy obsahovali ustanovenie, podľa ktorého takéto morálne previnenie na strane manželky vedie k strate vena.⁵ Takáto úprava manželských vzťahov nebola veľmi priaznivá, nakoľko iniciovanie „usvedčovacího“ konania zabralo určitý čas, počas ktorého musela manželka zotrvať v spoločnej domácnosti, nakoľko povinnosť neopustiť bez manželovho dovolenia spoločnú domácnosť bola častým ustanovením v gréckych manželských zmluvách. Ak by tak urobila, riskovala by sama porušenie manželských povinností a stratu vena.

V prípade démotických manželských zmlúv bola právna úprava skončenia manželstva bez udania dôvodu bežná a v prípade manželskej zmluvy typu B podľa Pestmana spočívala v jednoduchom požiadaní manželky o vrátenie toho, čo bolo na

¹ JUST. *Women in Athenian Law Life*. London – New York: Routledge 2009, s. 57 – 58.

² FOXHALL. *Female inheritance in Athenian law*. London – New York: Routledge 1998, s. 3 – 6, 8 – 9.

³ WOLFF. Προίξ In *Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft. Neue Bearbeitung*. Hrsg. ZIEGLER. Bd. XXIII, 1, (Priscilla–Psalychiadai). Stuttgart: Alfred Druckenmüller 1957, kol. 169.

⁴ MAEHLER. Greek, Egyptian and Roman Law. In *The Journal of Juristic Papyrology*, 2005, roč. 35, s. 131.

⁵ Napr. P. Eleph. I – BAGNALL – DEROW. *The Hellenistic Period: Historical Sources in Translation*. Malden (MA) – Oxford 2004, s. 239.

začiatku manželstva odovzdané, na to aby sa stala manželkou.⁶ Manžel mal v tom prípade povinnosť vrátiť v určitej lehote túto sumu, ak tak neurobil, musel naďalej manželke poskytovať výživné, ak inicioval skončenie manželstva manžel, musel vrátiť to čo mu bolo odovzdané na začiatku manželstva ihneď.

Rigidné nastavenie podmienok skončenia manželstva a vrátenia vena v gréckej právnej tradícii malo podľa nás za následok snahu o hľadanie priaznivejšej úpravy manželských vzťahov. Prečo sa teda neinšpirovať práve egyptskou právnou tradíciou, kde úprava skončenia manželstva bola flexibilnejšia a priaznivejšia? Domnievame sa, že k tomu naozaj došlo. A to z toho dôvodu, že neskôr sa v gréckych manželských zmluvách stretávame s ustanovením, kde ak sa manželka rozhodne ukončiť zväzok, požiadala o vrátenie vena zo strany manžela, ktorý tak musí urobiť v určitej lehote (spravidla 30 dní). Prvýkrát sa s takýmto ustanovením v gréckej manželskej zmluve stretávame v papyruse z druhého storočia (P. Gen. 21, Arsinoites, 2. storočie pred n. l.), avšak v démotických manželských zmluvách sa toto ustanovenie objavuje už v treťom storočí pred našim letopočtom (P. Bryce, Thebes, cca 260 pred n. l.).⁷ Tento typ úpravy skončenia manželstva prostredníctvom vrátenia vena je prítomný aj v rímskom období (P. Ryl. 154, Arsinoites, 66 n. l.; P. Oxy. 1273, Oxyrynchus, 260 n. l.).⁸

Avšak pod vplyvom rímskeho práva neskôr dochádza k zmene osoby, ktorá odovzdáva vena a ktorej má byť v prípade skončenia manželstva vrátené. *Pherne* prijímal manžel od manželky (aj keď v zmluve zväčša vystupoval poručník) a aj ho manželke po skončení manželstva vracal. Práve v papyrusoch P. Ryl. 154 a P. Oxy. 1273 možno pozorovať zmenu – vena manžel prijíma od otca manželky a v prípade skončenia manželstva sa má vrátiť vena opäť otcovi, ak ten nežije, tak manželke.

Takto formulované ustanovenia sa nápadne podobajú na fragmenty z Digest, ktoré sa týkajú návratu vena po skončení manželstva, kedy vena patrí žene, pokiaľ nie je *alieni iuris*, ale ak je pod *patria potestas* a vena odovzdával *paterfamilias*, tak sa má vrátiť jemu.⁹

Aj napriek prebratiu démotickej právnej tradície o voľnom skončení manželstva, možno v gréckych manželských zmluvách pozorovať ešte aj na začiatku rímskeho obdobia ustanovenia o odňatí vena a „usvedčovací“ konanie (B.G.U. 1052, Alexandria, 13 pred n. l.), domnievame sa však, že neskôr pod vplyvom rímskeho práva tieto ustanovenia z manželských zmlúv vymizli, v súlade s rímskou zásadou, že je absolútne nevyhnutné, aby si ženy ponechali svoje vena aby mohli plodiť ďalšie potomstvo.¹⁰

Problematickým aspektom v prípade *pherne* nebola iba otázka jeho vrátenia, ale aj to, čo sa malo vrátiť, ak *pherne* pozostávalo nie len z peňazí ale aj hnuťelných vecí ako šperky alebo odevy. Nakoľko manžel mohol s *pherne* nakladať, bol zodpovedný iba za vrátenie hodnoty vecí, ktoré mu boli odovzdané, kvôli čomu dochádzalo k uvádzaniu hodnoty odovzdaných vecí v manželských zmluvách.¹¹ Niektoré ženy však mali záujem

⁶ PESTMAN. *Marriage and Matrimonial Property in Ancient Egypt*. Leiden 1961, s. 66.

⁷ MITTIES. *Gen. 21* [online]. Dostupné na internete: <<https://papyri.info/ddbdp/p.gen;1;21>> [cit. 2025-03-30]; Pozri diagramy zmluvných typov A, B, C a Z v závere publikácie. Tamže.

⁸ Text a anglický preklad papyrusov: HUNT – EDGAR. *Select Papyri in Five Volumes: I Non-literary Papyri Private Affairs*. London 1959.

⁹ D. 24, 3, 2, 1. Pozri SKŘEJPEK. *Digesta seu pandectae / Digesta neboli pandekty tomus II liber 16–35 / svazek II kniha 16–35 fragmenta selecta / vybrané části*. Praha 2019, s. 465.

¹⁰ Text a anglický preklad papyrusu: HUNT – EDGAR. *Select Papyri in Five Volumes: I Non-literary Papyri Private Affairs*; D. 24, 3, 1. Pozri SKŘEJPEK. *Digesta seu pandectae / Digesta neboli pandekty tomus II liber 16–35 / svazek II kniha 16–35 fragmenta selecta / vybrané části*. Praha 2019, s. 465.

¹¹ YIFTACH-FIRANKO. *Marriage and Marital Arrangements: A History of the Greek Marriage Document in Egypt, 4th Century BCE – 4th Century CE*. München 2003, s. 140; neskôr museli byť in natura vrátené zlaté šperky. Tamže, s. 159.

o vrátenie konkrétnych odovzdaných vecí, ktoré do manželstva priniesli, čo možno pozorovať napríklad v ustanovení závetu (P. Petr. I 13, Arsinoites, 238 pred n. l.) kde sa v kontexte vrátenia *pherne* uvádza, že manželke majú byť vrátené všetky (konkrétne) veci, ktoré do manželstva priniesla.¹² Teda vidíme snahu, ako zachovať manželkine právo na vrátenie konkrétnych vecí, nie len ich hodnoty. Práve táto vôľa manželky ponechať si kontrolu nad vecami, z ktorých pozostávalo jej veno môže byť dôvodom, prečo sa počas rímskeho obdobia začínajú v manželských zmluvách objavovať ďalšie dve kategórie vena: *parapherna* a *prospora*.¹³

Parapherna pozostávala z vecí osobnej povahy, nie nutne odlišných od tých, ktoré obsahovalo *pherne*.¹⁴ Avšak v manželských zmluvách neboli veci odovzdávané ako *parapherna* oceňované z jednoduchého dôvodu – manžel s týmito vecami nemohol nakladať a museli byť pri skončení manželstva vrátené.¹⁵ Manžel však nebol zodpovedný za opotrebenie týchto vecí.¹⁶ Samotný názov *parapherna* možno preložiť ako veci, ktoré žena prinesie navyše k venu, kde *para* znamená okrem a *pherne* predstavuje veno.¹⁷ Aj v prípade inštitútu *parapherna* je možné predpokladať, že ide o helenizáciu inštitútu z démotických manželských zmlúv, kde manželka odovzdávala manželovi „veci manželky“¹⁸ a tieto veci mali byť pri skončení manželstva vrátené.¹⁹

S inštitútom *parapherna* sa stretávame aj v rímskom práve, kde ho explicitne spomína Ulpián vo fragmente z Digest a následne je obsiahnutý aj v Codex Iustinianus, kde dochádza v podstate k prebratiu tohto inštitútu tak, ako bol využívaný v rímskom Egypte.²⁰ Je teda zrejmé, že v prípade *pherne* a *parapherna* nebol jasne daný okruh vecí, z ktorých mali pozostávať.

Tým sa od nich líši *prospora* („niečo, čo bolo ponúknuté“; „ponuka“), ktorá pozostávala z pozemkov a otrokov, alebo peňazí určených na ich nákup a rovnako ako pri *parapherna* nebola v zmluvách zaznamenávaná hodnota vecí, z ktorých *prospora* pozostávala.²¹ Takéto pozemky boli vo vlastníctve manželky a manžel mal povinnosť obhospodarovvať ich v prospech spoločnej domácnosti, niekedy bol zriadení *ususfructus* v prospech osoby, ktorá darovala nehnuteľnosť.²²

V zmluvách existovala rôzna úprava čo s nadobudnutým pozemkom po skončení manželstva – v niektorých prípadoch sa mal vrátiť tomu, kto poskytol veno a ak ten nebol nažive manželke, inokedy sa mal hneď vrátiť manželke, aj keď bol otec nažive.²³

¹² Tamže, s. 140.

¹³ GRUBBS. *Women and the Law in the Roman Empire: A Sourcebook on Marriage, Divorce and Widowhood*. London – New York 2002, s. 122.

¹⁴ Pozri tabuľku YIFTACH-FIRANKO. *Marriage and Marital Arrangements: A History of the Greek Marriage Document in Egypt, 4th Century BCE - 4th Century CE*. München 2003, s. 305.

¹⁵ ROWLANDSON. *Landowners and Tenants in Roman Egypt*, s. 159.

¹⁶ Napr. P. Oxy. 1273; P. Oxy. II 372.

¹⁷ TRÉGUER. *Origin of the word 'paraphernalia'* [online] [cit. 2025-03-25]. Dostupné na internete: <<https://wordhistories.net/2017/09/13/origin-of-paraphernalia/>> [cit. 2025-03-25].

¹⁸ Angl. „goods of a woman“.

¹⁹ PESTMAN. *Marriage and Matrimonial Property in Ancient Egypt*. Leiden 1961, s. 101 – 102.

²⁰ D.23, 3, 9, 3.; C. 5, 14, 8. Pozri WATSON. *The Digest of Justinian – Volume 2*. Philadelphia 1998. s. 212 – 213; C. 5, 14, 8 – BLUME. *The Codex of Justinian*. Cambridge 2016, s. 1205.

²¹ YIFTACH-FIRANKO. *Prospora*. In BAGNALL et. al. (eds). *The Encyclopedia of Ancient History*. First Edition. Chichester 2013, s. 1; YIFTACH-FIRANKO. *Marriage and Marital Arrangements: A History of the Greek Marriage Document in Egypt, 4th Century BCE - 4th Century CE*. München 2003, s. 166 – 167.

²² ROWLANDSON. *Landowners and Tenants in Roman Egypt. The Social Relations of Agriculture in the Oxyrhynchite Nome*. Oxford 1996, s. 165.

²³ P. Ryl. II. 154; P. Mich. V 134.

To, ako je upravená *prosphora* v papyruse P. Ryl. II. 154 vrátane manželovho nároku na podiel z výnosov/plodov viazaného na spoločný život manželov významne pripomína rímskoprávne myslenie zachytené v D. 24, 3, 7²⁴ týkajúce sa situácií, keď je ako veno odovzdaný pozemok.

Napriek gréckemu názvu by sme pôvod tohto inštitútu mohli hľadať v egyptskej právnej tradícii, nakoľko pre Egyptanov bolo prirodzené, že ženy vlastnili pôdu.²⁵ V egyptskej spoločnosti bola prítomná snaha o zachovanie pozemkov v rámci rodiny a tomu sa prispôbovali sobášne stratégie, niekedy sa toto považuje za jeden z dôvodov sobášov medzi príbuznými.²⁶

Napríklad aj v židovskej tradícii dochádzalo k darovaniu pozemku dcére pri sobáši pre zaistenie jej ekonomického postavenia a bol to spôsob ako ponechať majetok v (nevestinej) rodine.²⁷

Grékom bol tento koncept vlastníctva pozemkov ženami minimálne na základe zdrojov z Atén cudzí.²⁸ Je teda dôvod sa domnievať, že inštitút *prosphora* vznikol práve ako reakcia na tieto spoločenské javy.

3 VENO V ARCHÍVOCH BABATHY A SALOME KOMAIS – PROVINCIA ARÁBIA

V kontexte vena v podmienkach provincie Arábia sa zameriame na dve zaujímavé grécke manželské zmluvy obsiahnuté v papyrusoch P. Yadin 18 (Maoza, 128 n. l.) a P. Hever 65 (Maoza, 131 n. l.).²⁹ Tieto zmluvy sú pozoruhodné už len tým, že ich stranami sú Židia, no samotné zmluvy sú spísané v gréčtine a na prvý pohľad je možno badať významné grécke prvky ako napríklad odovzdanie (prijatie) nevesty vo forme *ekdosis*.

Okrem gréckych prvkov tu možno badať významný prejav rímskeho práva, nakoľko celá zmluva P. Yadin 18 je formálne koncipovaná ako stipulácia. Toto je možné vysvetliť ako snahu formulovať dokument tak, aby obstál v prípadnom spore pred rímskymi autoritami.³⁰

Napriek tomu, že obe zmluvy sa ponášajú na manželské zmluvy z Egypta, v označovaní vena s nimi nekorešpondujú. Označenie *pherne* sa v nich nevyskytuje. Namiesto neho je v papyruse P. Yadin 18 použité označenie *prosphora*, ale nie charakteristicky na označenie odovzdávaných pozemkov a otrokov, ako tomu bolo v Egypte, ale práve na označenie šperkov a odevov, ktoré sú ocenené na 200 denárov, teda na veci, ktoré by boli v manželských zmluvách z Egypta označené ako *pherne*. Takéto použitie slova *prosphora* môže nasvedčovať tomu, že išlo o doslovný preklad ako „niečo, čo bolo ponúknuté“.

Paradoxné je, že označenie *pherne* chýba, ale stretávame sa tu s označením *proix*, ktoré bolo typické pre klasické obdobie a v P. Yadin 18 označuje celkovú sumu vena nevesty, avšak zahŕňa aj sumu, ktorú sa naopak zaväzuje zaplatiť manžel, v P. Hever 65

²⁴ SKŘEJPEK. *Digesta seu pandectae / Digesta neboli pandekty tomus II liber 16–35 / svazek II kniha 16–35 fragmenta selecta / vybrané části*. Praha 2019, s. 467, 469, 471.

²⁵ PESTMAN. *Marriage and Matrimonial Property in Ancient Egypt*. Leiden 1961, s. 88.

²⁶ ROBINSON. *Blood Is Thicker Than Water*. Oxford 2020, s. 78.

²⁷ SATLOW. *Jewish Marriage in Antiquity*. Princeton – Oxford 2001 s. 209.

²⁸ JUST. *Women in Athenian Law Life*. London – New York 2009, s. 63.

²⁹ Text a preklad papyrusu – DANČIAKOVÁ. *Právne postavenie cudzincov v rímskom práve – ius civile v archíve Babathy*. (dizertačná práca). Bratislava 2024, s. 81 – 82; Text a anglický preklad papyrusu – COTTON. *The Archive of Salome Komaise Daughter of Levi: Another Archive from the 'Cave of Letters'*. In *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, 1995, roč. 105, s. 204 – 206.

³⁰ K stipulácií v Archíve Babathy pozri DANČIAKOVÁ. *Právne postavenie cudzincov v rímskom práve – ius civile v archíve Babathy*. (dizertačná práca). Bratislava 2024, s. 106 – 114.

označuje iba veno nevesty. Použitie označenia *proix* by sa dalo vysvetliť ako grécky preklad latinského *dos*.³¹ Existujú indície, že papyrus P. Yadin 18 mohol byť spísaný osobou pracujúcou v rámci rímskej administratívy, ktorá sa v závere viacerých dokumentov spolu s papyrusom P. Yadin 18 v Archíve Babathy podpísala *librarius*.³²

V papyruse P. Yadin 18 sa okrem vena, ktoré prijíma manžel, stretávame aj s jeho záväzkom zaplatiť určitú sumu manželke. Tento prvok by sme vedeli označiť za skorý prejav židovskej *ketubby*, ktorá bola neskôr kodifikovaná v Mišne. *Ketubba* bola v určitých prípadoch vnímaná nie len ako samotná platba ženicha neveste, ale aj ako záväzok manžela zaplatiť určitú sumu manželke pri rozvode.³³

S inštitútom podobným *ketubbe* sa neskôr stretávame v rímskom práve označovaným ako *donatio propter nuptialis* tak ako bol zavedený cisárom Justiniánom.³⁴ Podobnosť *donatio propter nuptialis* s *ketubbou* možno nájsť v tom, že: (1) ide o dar (sumu) poskytnutý manželom; (2) bol poskytnutý pri sobáši alebo mohol byť poskytnutý aj po ňom (tu došlo k zmene tohto inštitútu z predtým známeho *donatio ante nuptialis*, kde dar musel byť poskytnutý pred sobášom) (3) v prípade *donatio propter nuptialis* bolo cieľom zabezpečiť reciprocitu príspevkov manžela a manželky do spoločného zväzku a v podstate zlepšiť postavenie ženy, so zameraním sa na skončenie manželstva; účelom *ketubby* je tiež ochrana a zabezpečenie ženy v prípade skončenia manželstva.³⁵

Nie je možné s istotou povedať, že *donatio propter nuptialis*, tak ako ho zavádza Justinián je prevzatie inštitútu *ketubby* do rímskeho právneho poriadku, je však veľmi pravdepodobné, že došlo k inšpirovaniu sa židovskou právnou tradíciou.

Takýto mix právnych inštitútov, pochádzajúcich z rôznych právnych tradícií vyskytujúcich sa v na prvý pohľad gréckej manželskej zmluve, svedčí o vzájomnom prelínaní a prepožičiavaní si právnych kultúr. Dnes by sme tento jav vedeli označiť ako právny synkretizmus.

4 ZÁVER

Cieľom príspevku bolo predstaviť vývoj inštitútu vena v podmienkach rímskych provincií Egypt a Arábia a to na podklade gréckych manželských zmlúv, dochovaných z týchto oblastí. Práve štúdium gréckych manželských zmlúv nám poskytuje výborný základ pre pozorovanie vzájomného vplyvu právnych tradícií. Na podklade primárnych prameňov je možné plynulo sledovať, ako sa jednotlivé právne kultúry navzájom inšpirovali, aby boli schopné reagovať na meniaci sa spoločenský kontext manželských vzťahov. Ukazujú nám, ako sa práve prostredníctvom praxe dá vyplňať prázdne miesta v právnej úprave a efektívne reagovať na potreby spoločnosti.

³¹ YIFTACH-FIRANKO. *Judaeen Marriage Documents and Ekdosis in the Greek Law of the Roman Period*. In KATZOFF – SCHAPS, eds. *Law in the Documents of the Judaeen Desert*. Leiden – Boston 2005, s. 82.

³² Táto skutočnosť by ozrejmovala aj dôvod výskytu stipulácie v zmluve: DANČIAKOVÁ. *Právne postavenie cudzincov v rímskom práve – ius civile v archíve Babathy*. (dizertačná práca). Bratislava 2024, s. 114; CZAJKOWSKI. *Localized Law: The Babatha and Salome Komaise Archives*. Oxford 2017, s. 86 – 87, 113 – 114.

³³ Satlow podrobne rozoberá počiatky vzniku *ketubby* a jej možné zamieňanie s venom, ako aj názory o transformácii mohar na *ketubbu*. Nuansy tejto platby súvisiacej s manželstvom sú komplikované a rozsiahle, no pre nás je podstatné, že pripúšťa skutočnosť o používaní *ketubby* ako ochrany pred rýchlym rozvodom, ako platby, ktorú sa manžel zaviazal zaplatiť pri konci manželstva. SATLOW. *Jewish Marriage in Antiquity*. Princeton – Oxford 2001, s. 200 – 216.

³⁴ COHEN. *Jewish and Roman law – A Comparative Study*. USA 2018, s. 308 – 309, 369, 373, 376.

³⁵ C. 5, 3, 20 – BLUME. *The Codex of Justinian*. Cambridge 2016, s. 103 – 107; SATLOW. *Jewish Marriage in Antiquity*. Princeton – Oxford 2001, s. 200 – 216.

Prvá časť príspevku sa venovala gréckym manželským zmluvám z provincie Egypt, kde sme sa primárne zamerali na vplyv často prehliadanej démotickej právnej tradície. Mohli by sme konštatovať, že grécka právna tradícia sa vďaka prevzatíu inštitútov z egyptskej právnej tradície významne obohatila, čo viedlo k spružneniu spôsobov skončenia manželstva a zlepšeniu majetkového postavenia žien.

V druhej časti príspevku sme sa pristavili pri gréckych manželských zmluvách z provincie Arábia. V týchto zmluvách sa dokonca stretávame s právnym synkretizmom, ktorý slúžil ako reakcia na nové podmienky, ktorým sa zmluvné strany snažili čo najefektívnejšie prispôbiť a zároveň si zachovať prvky vlastnej právnej tradície.

ZOZNAM POUŽITÝCH PRAMEŇOV A LITERATÚRY

- BAGNALL, Roger. S. – DEROW, Peter. *The Hellenistic Period: Historical Sources in Translation*. Malden (MA) – Oxford: Blackwell Publishing, 2004.
- BLUME, Fred H. *The Codex of Justinian*. Cambridge: Cambridge University Press 2016.
- COHEN, Boaz. *Jewish and Roman law – A Comparative Study*. USA: Gorgias Press LLC 2018.
- COTTON, Hannah. The Archive of Salome Komaise Daughter of Levi: Another Archive from the 'Cave of Letters'. In *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, 1995, roč. 105, s. 171 – 208.
- CZAJKOWSKI, Kimberly. *Localized Law: The Babatha and Salome Komaise Archives*. Oxford: Oxford University Press, 2017.
- DANČIAKOVÁ, Valéria Terézia. *Právne postavenie cudzincov v rímskom práve – ius civile v archíve Babathy*. (dizertačná práca). Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2024.
- FOXHALL, Lin. *Female inheritance in Athenian law*. London – New York: Routledge, 1998.
- GRUBBS, Judith Evans. *Women and the Law in the Roman Empire: A Sourcebook on Marriage, Divorce and Widowhood*. London – New York: Routledge, 2002.
- HUNT, Arthur Surridge – EDGAR, Campbell Cowan. *Select Papyri in Five Volumes: I Non-literary Papyri Private Affairs*. London: Harvard University Press, 1959.
- JUST, Roger. *Women In Athenian Law Life*. London – New York: Routledge 2009.
- MAEHLER, Herwig. Greek, Egyptian and Roman Law. In *The Journal of Juristic Papyrology*, 2005, roč. 35, s. 121 – 140.
- MITTIES, Ludvig P. *Gen. 21* [online]. Dostupné na internete: <<https://papyri.info/ddbdp/p.gen;1:21>> [cit. 2025-03-30].
- PESTMAN, Pieter Willem. *Marriage and Matrimonial Property in Ancient Egypt*. Leiden: E. J. Brill, 1961.
- ROBINSON, Joanne-Marie. *Blood Is Thicker Than Water*. Oxford: Archaeopress 2020.
- ROWLANDSON, Jane. *Landowners and Tenants in Roman Egypt. The Social Relations of Agriculture in the Oxyrhynchite Nome*. Oxford: Clarendon Press, 1996.
- SATLOW, Michael. *Jewish Marriage in Antiquity*. Princeton – Oxford: Princeton University Press 2001.
- SKŘEJPEK, Michal. *Digesta seu pandectae / Digesta neboli pandekty tomus II liber 16–35 / svazek II kniha 16–35 fragmenta selecta / vybrané části*. Praha: Karolinum 2019.
- TRÉGUER, Pascal. *Origin of the word 'paraphernalia'* [online]. Dostupné na internete: <<https://wordhistories.net/2017/09/13/origin-of-paraphernalia/>> [cit. 2025-03-25].
- WATSON, Alan. *The Digest of Justinian – Volume 2*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press 1998. s. 212 – 213.

- WOLF, Hans J. Πρωτ. In *Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*, Bd. XXIII, 1. Stuttgart: Druckenmüller Verlag, 1957, kol. 133 – 170.
- YIFTACH-FIRANKO, Uri. Judaeen Marriage Documents and Ekdosis in the Greek Law of the Roman Period. In KATZOFF, Ranon – SCHAPS, David eds. *Law in the Documents of the Judaeen Desert*. Leiden – Boston: Brill 2005, s. 67 – 84.
- YIFTACH-FIRANKO, Uri. *Marriage and Marital Arrangements: A History of the Greek Marriage Document in Egypt, 4th Century BCE - 4th Century CE*. München: C.H. Beck, 2003.
- YIFTACH-FIRANKO, Uri. Prosphora. In BAGNALL et. al. (eds). *The Encyclopedia of Ancient History. First Edition*. Chichester: Blackwell Publishing Ltd., 2013, s. 5588 – 5589.